

บทที่ 4

ข้อมูลการสังเกตสภาพชุมชนในหมู่บ้านแม่ปะและหมู่บ้านแม่ชาน

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าการพัฒนาชนบท นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศ ประเทศจะเจริญก้าวหน้าไปได้มากเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับกลุ่มของประชาชนในชนบทที่มีการพัฒนาก้าวหน้าตามไปด้วย การที่จะประเมินว่าหมู่บ้านชนบทมีการพัฒนาไปได้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยตามสภาพที่เป็นจริง ที่จะไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อนมากนัก แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันมากถ้าเทียบกับชุมชนเมืองก็ตาม แต่ถ้าจะมาดูตามสภาพชนบทว่าเจริญเท่าชุมชนเมืองก็เป็นไปไม่ได้

ดังนั้นจึงมาพิจารณาถึงสภาพชุมชนจากการสังเกตในหมู่บ้านแม่ปะ และแม่ชาน ในเรื่องต่อไปนี้

1. สภาพการคมนาคม
2. สภาพชุมชนโดยทั่วไป
3. สภาพที่อยู่อาศัย
4. สภาพการประกอบอาชีพ และงานการพัฒนา
5. สภาพการดำเนินชีวิตตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม

ในการสังเกตสภาพชุมชนดังกล่าว ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตระหว่างเดือนตุลาคม 2534 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2535

สภาพการคมนาคม

การเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านต้องอาศัย รถโดยสารประจำทาง ซึ่งเป็นรถภายในหมู่บ้าน จะออกเพียงวันละ 1 เที่ยวเท่านั้น ถ้ามีเหตุหรือธุระจำเป็นจะต้องอาศัยการขับขี่มอเตอร์ไซด์ ถ้าเกิดการเจ็บป่วยจะเหมารถโดยสารออกมาจากหมู่บ้าน ดังภาพ

หมู่บ้านแว้งปะ

หมู่บ้านแม่ชาน

ภาพที่ 1 ทางไปหมู่บ้านแว้งปะ

ภาพที่ 1 ทางไปหมู่บ้านแม่ชาน

ภาพที่ 2 รถโดยสารประจำหมู่บ้าน

ภาพที่ 2 รถยนต์ส่วนตัวประจำหมู่บ้าน

ภาพที่ 3 ทางข้ามซีมอเตอร์ไซด์
ของหมู่บ้านแว้งปะ

ภาพที่ 3 ทางข้ามซีมอเตอร์ไซด์
ของหมู่บ้านแม่ชาน

จากสภาพการคมนาคม ดังภาพ จะเห็นได้ว่า สภาพการเดินทางจากอำเภอไปหมู่บ้านแม่ปะ จะมีความยากลำบากมากกว่า สภาพการเดินทางไปหมู่บ้านแม่ชาน ซึ่งเป็นเหตุให้การติดต่อกัน หรือการพัฒนาไปถึง ได้ลำบาก ยิ่งเป็นฤดูฝนด้วยแล้วการเดินทางไปหมู่บ้านแม่ปะ จะลำบากมาก บางครั้งจะต้องมีการลากรถ หรือจูงรถมอเตอร์ไซด์ขึ้นเขาลงเขา

ภาพที่ 4 การเร่งเครื่องมอเตอร์ไซด์ขึ้นดอย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ยังต้องอาศัยการเดินทางด้วยเท้าในทั้งสองหมู่บ้าน ซึ่งบางแห่งที่ช่วยให้เกิดการเดินลัดได้สะดวก และเร็วขึ้นกว่าการเดินทางด้วยรถ และเป็นทางอ้อมมาก

ภาพที่ 5 การเดินทางด้วยเท้าเปล่า

ภาพที่ 6 ต้องเดินข้ามน้ำ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สภาพชุมชน โดยทั่วไป

ชุมชนโดยทั่วไปของหมู่บ้านแม่ปะ และแม่ชานจะมีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ มีสภาพ
 ครัวเรือนในหมู่บ้านแม่ปะ 68 ครัวเรือน หมู่บ้านแม่ชาน 61 ครัวเรือน มีการบอกอาณาเขต
 ของหมู่บ้านที่แน่นอน มีสถานที่สำคัญทางราชการและศาสนา

หมู่บ้านแม่ปะ

ภาพที่ 7 ทางเข้าหมู่บ้านแม่ปะ

หมู่บ้านแม่ชาน

ภาพที่ 7 ทางเข้าหมู่บ้านแม่ชาน

ภาพที่ 8 โรงเรียนแม่ปะ

ภาพที่ 8 โรงเรียนแม่ชาน

ทมบ้านแม่ปะ

ภาพที่ 9 วัดแม่ปะ

ทมบ้านแม่ฮาน

ภาพที่ 9 วัดแม่ฮาน

ภาพที่ 10 ภายในโบสถ์วัดแม่ปะ

ภาพที่ 10 ภายในโบสถ์วัดแม่ฮาน

ภาพที่ 11 กุฏิวัดแม่ปะ

ภาพที่ 11 กุฏิวัดแม่ฮาน

หมู่บ้านแม่ปะ

หมู่บ้านแม่ชาน

ภาพที่ 12 ศาลาวัดแม่ปะ

ภาพที่ 12 ศาลาวัดแม่ชาน

ภาพที่ 13 ทางเดินขึ้นเขาวัดแม่ปะ

ภาพที่ 13 ทางเดินเขาวัดแม่ชาน

ภาพที่ 14 ที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้านแม่ปะ ภาพที่ 14 ที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้านแม่ชาน

จากสภาพชุมชนโดยทั่วไปของหมู่บ้านทั้งสองจะเห็นได้ว่า ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก นอกจากสภาพของชุมชนแม่ปะจะอยู่ในส่วนของเขตที่สูง - ต่ำ มีความต่างระดับของพื้นที่มากกว่าแม่ชาน และสภาพวัดของแม่ปะจะมีความสมบูรณ์น้อยกว่าแม่ชาน และแม้แต่ที่อ่านหนังสือพิมพ์ก็ขาดคนสนใจดูแล

สถานที่อยู่อาศัย

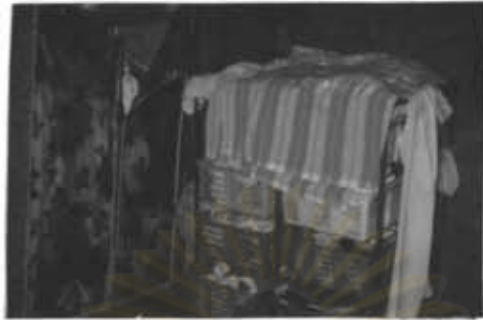
ที่อยู่อาศัยของประชาชน โดยทั่วไปแล้วไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ด้วยเพราะประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นคนพื้นเมืองทั้งสองหมู่บ้าน ไม่มีชาวเขาเลย ภายในบ้านจึงมีสภาพเหมือนๆ กัน คือ

ภาพที่ 15 จะมีห้องบูชาพระ

ภาพที่ 16 กางมุ้งนอนทั้งไว้ตลอดปีและ
บางบ้าน ไม่มีการกางมุ้งนอน

ภาพที่ 17 มีห้องเสื้อผ้าอยู่ในห้องนอน
(บางบ้านจัดเป็นระเบียบ บางบ้านก็รก)

ภาพที่ 18 มีความเชื่อทางผีสงฆ์และเจ้าที่เจ้าทาง

และในส่วนองชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องอาศัยธรรมชาติ และขาดเสียไม่ได้ คือการ
อาศัยไม้เป็นส่วนช่วยการหุงหาอาหารเพื่อยังชีพ

ภาพที่ 19 การนำไม้มาทำเป็นเชื้อเพลิง

ภาพที่ 20 คริวไฟ

อีกทั้งยังมีการต้อนรับขับสู้ผู้ที่ไปมาหาสู่ โดยการสังเวยได้จากทุกบ้านจะมีหม้อน้ำ ต้มไว้หน้าบ้าน และยังมีการนำเมี่ยง และบุหรี่ไว้ให้ผู้มาเยือนได้ขบเคี้ยว หรือสูบบุหรี่ชนิดมวนใบตองเป็นพวกยาเส้น

ภาพที่ 21 หม้อน้ำรับแขกอยู่หน้าบ้าน

ภาพที่ 22 มีเมียงและบุตรีให้ดูมาเย็บมได้ทานและสูบ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า สภาพของบ้านเรือนที่ปลูกของหมู่บ้านทั้งสองยังมีความแตกต่างกันอยู่มาก กล่าวคือ หมู่บ้านแม่ปะ สภาพของบ้านจะมีขนาดเล็ก แม้ว่าจะใช้ไม้สักปลูกเหมือนกัน แต่ของหมู่บ้านแม่ชานจะมีขนาดใหญ่กว่ามาก

หมู่บ้านแม่ปะ

หมู่บ้านแม่ชาน

ภาพที่ 23 บ้านพ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) แม่ปะ

ภาพที่ 23 บ้านพ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) แม่ชาน

หมู่บ้านแม่ปะ

ภาพที่ 24 บ้านประชาชนในหมู่บ้านแม่ปะ

หมู่บ้านแม่ชาน

ภาพที่ 24 บ้านประชาชนในหมู่บ้านแม่ชาน

ภาพที่ 25 บ้านพักครูโรงเรียนแม่ปะ

ภาพที่ 25 บ้านพักครูโรงเรียนแม่ชาน

จากสภาพที่อยู่อาศัยของหมู่บ้านแม่ปะ และหมู่บ้านแม่ชาน จะพบว่าความแตกต่างอยู่ตรงขนาดของบ้าน ซึ่งมีขนาดที่แตกต่างกันมาก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เคยสอบถามประชาชนในหมู่บ้าน ก็ทราบมาว่า หมู่บ้านแม่ปะมีการตัดไม้สักมาสร้างกันแล้ว พอสักกระยะหนึ่ง 7 หรือ 10 ปี ขึ้นไป ก็จะมีการขายบ้านเป็นหลังให้กับผู้ที่สนใจมาซื้อ แล้วจะเลื่อยไม้มาสร้างบ้านใหม่ แต่จำนวนไม้สักซึ่งปัจจุบันมีน้อย จึงได้บ้านขนาดไม่ใหญ่มากนัก อีกทั้งยังหาไม้สักเหลืออยู่นั้นแทบจะไม่มีเหลือแล้วในปัจจุบัน ซึ่งตรงข้ามกับหมู่บ้านแม่ชาน บ้านจะมีขนาดของบ้านหลังใหญ่ มีการปลูกแล้วจะไม่มีการขาย และสภาพป่าสักยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่อีกมาก อีกทั้งหมู่บ้านแม่ปะ ได้ชื่อว่าเป็นหมู่บ้านที่ครอบครัวมีการแยกครัวเรือนกันมาก ซึ่งสร้างบ้านหลังเล็กๆ อยู่ แต่หมู่บ้านแม่ชานเป็นหมู่บ้านที่มีครอบครัวขยายใหญ่ ไม่แยกครอบครัวมักจะอยู่กันในบ้านหลังเดียวกัน 2-3 ครอบครัวคือลูกหลานแต่งงานแล้วก็อยู่รวมกันกับพ่อแม่ไม่แยกไปตั้งครอบครัวใหม่เหมือนหมู่บ้านแม่ปะ

สภาพการประกอบอาชีพ และงานการพัฒนา

การประกอบอาชีพของประชาชนในหมู่บ้าน อาชีพหลัก คือ การทำไร่นา และสวน ซึ่งต้องอาศัยแหล่งน้ำที่มีอยู่ภายในหมู่บ้าน และแหล่งน้ำที่มีตามฤดูกาล พืชที่ปลูกจะเป็นพืชที่มีช่วงอายุการให้ผลผลิตในระยะเวลาสั้นๆ และจะทำกันทุกๆ ปี ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไป พืชประเภทยืนต้น ไม่มีการนำมาปลูกเลยนอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ประเภทวัว มีจำนวนมากกว่าสัตว์ประเภทอื่นๆ

หมู่บ้านแม่ปะ

ภาพที่ 26 ความแห้งแล้ง ไม่มีน้ำใช้
ทำการเกษตรในฤดูแล้ง

ภาพที่ 27 ชาวแม่ปะจะนิยม
เลี้ยงวัวมาก

หมู่บ้านแม่ชาน

ภาพที่ 26 มีน้ำเพียงพอที่จะทำไร่นา
ไร่นาปลอดสารเคมี

ภาพที่ 27 รายได้จะมาจาก
การขายสัตว์ปลอดสารเคมี

หมู่บ้านแม่ปะ

ภาพที่ 28 การปลูกพืชจะเป็น
พวกถั่วแต่มันน้อย

หมู่บ้านแม่ชาน

ภาพที่ 28 จะปลูกแต้สเตอร์เบอร์รี่
ทุกครัวเรือน

การประกอบอาชีพของประชาชน ดังกล่าว จะพบว่าประชาชนในหมู่บ้านแม่ปะจะไม่ค่อยมีอาชีพในช่วงฤดูแล้ง จึงทำให้เกิดการว่างงาน รายได้ที่หมุนเวียนน้อยลง นอกจากนี้จะมีรายได้เสริมที่ตกมาจากการเร่งรัดพัฒนาของรัฐ เช่น การฟื้นฟูสภาพป่าสัก และมีการจ้างแรงงานเป็นรายวันให้กับประชาชน ได้ประมาณ 45-50 บาทต่อวัน

ภาพที่ 29 การรับจ้างปลูกป่าสักของหมู่บ้านแม่ปะ

ส่วนรายได้ของหมู่บ้านแม่ชาน นับได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่มีเศรษฐกิจหมุนเวียน ได้คล้องตัวกว่าแม่ปะ เพราะในฤดูแล้งจะมีอาชีพทำไร้สตอร์เบอร์รี่ ทำให้มีรายได้ อีกทั้งยังเป็นพืชที่ให้ผลผลิตติดต่อกันนานร่วม 4-5 เดือน ทั้งยังเป็นที่ต้องการของตลาดอีกด้วย

รายได้ของหมู่บ้านแม่ปะที่พบอีกอย่าง คือ การตัดไม้ขายหรือมาใช้ในครัวเรือน

ภาพที่ 30 การตัดไม้เนื้อแข็ง

ในส่วนของการนำไม้มาใช้เพื่อปลูกสร้างบ้านอยู่อาศัย หรือการช่วยเหลือกันสร้างโรงครัว หรือกุฏิให้พระจะ ไม่มีการซื้อขายไม้ ผู้ที่สร้างบ้านอยู่เองจะไปตัดไม้ในป่ามาสร้างบ้านตนเอง สำหรับงานที่เป็นไปเพื่อส่วนรวมแล้ว จะร่วมกันทุกบ้าน ร่วมกันนำไม้มาช่วย โดยจะตกลงแบ่งเป็นหมวดในหมู่บ้าน หมวดละประมาณ 10 หลังคาเรือน รวบรวมไม้มาช่วยตามความต้องการของลักษณะการสร้างงาน

ภาพที่ 31 การขึ้นเสาเอกจะมีประชาชนมาช่วย

ภาพที่ 32 เกี่ยวกับทางวัดจะแบ่งกันมาช่วยตามความสามารถ

ประชาชนที่สูงอายุก็จะมีกิจกรรมอยู่ภายในบ้าน โดยปล่อยให้พวกที่อยู่ในวัยเจริญ
ได้ออกไปทำงานในไร่นา

ภาพที่ 33 ผู้สูงอายุจะมีกิจกรรมอยู่ภายในบ้าน (แกะมะชาม)

สภาพการพัฒนาของหมู่บ้านแม่ชาน ยังมีความก้าวหน้ากว่าของแม่ปะที่พบ คือ มีไม้
น้ำมันไว้บริการให้กับประชาชนในหมู่บ้าน

ภาพที่ 34 มีปิ่นแกม่น

หมู่บ้านแม่ปะ เฟ็งจะมีไฟฟ้าเข้าเมื่อเดือนตุลาคม 2534 แต่ของหมู่บ้านแม่ชาน
ใช้ไฟฟ้ามาได้หลายปีมาแล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 35 ในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้

การกักเก็บน้ำของหมู่บ้านแม่ชาน จะมีการสร้างแท่งน้ำเก็บไว้ใช้ในฤดูแล้ง แต่หมู่บ้านแม่ปะ แท่งน้ำจะไม่มีน้ำเหลือไว้ใช้เลย จึงต้องอาศัยน้ำใช้ที่ต่อจากประปาภูเขาเพียงอย่างเดียว

ภาพที่ 36 แท็งค์น้ำใช้ในหมู่บ้านแม่ปะ

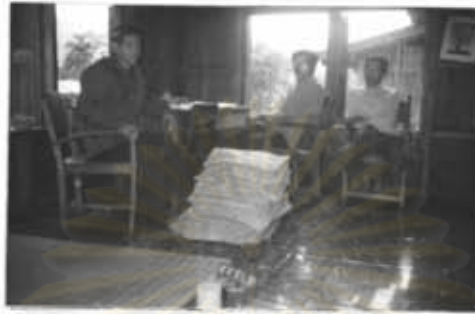
ภาพที่ 36 แท็งค์น้ำใช้ในหมู่บ้านแม่ชาน

ทางด้านสาธารณสุข จะมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ให้บริการประชาชนในหมู่บ้าน เหมือนกับทุกหมู่บ้าน

ศูนย์รพชทพยกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 37 เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาจ่ายยาคุม

ในฤดูหนาวทางราชการ หรือหน่วยงานของรัฐจะเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุข ประชาชน

ภาพที่ 38 ผู้ใหญ่บ้านนำผ้าห่มที่ได้รับมาจากทางการ
มาแจกจ่ายให้กับประชาชน

นอกจากนี้แล้วถ้าเป็นเรื่องด่วนและจำเป็นแล้ว จะมีการเรียกประชุมประชาชนใน
หมู่บ้านตามความเหมาะสม

ภาพที่ 39 การมาประชุมของประชาชนอย่างพร้อมเพรียง

สภาพการดำเนินชีวิตตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม

โดยปกติทั่วไปแล้ว ประชาชนในชนบทมักจะมีความเชื่อทางขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม โดยยึดเอาพุทธศาสนาเป็นที่พึ่ง และมักจะมีประเพณีที่ถือปฏิบัติต่อกันมาช้านานแล้ว ลักษณะของการปฏิบัติจะถ่ายทอดต่อกันมา รุ่นปู่ย่าตายาย จนถึงรุ่นลูกหลาน และเหลน

ภาพที่ 40 การทำบุญทุกวันพระและวันสำคัญ

ภาพที่ 41 การทำทานข้าวใหม่

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 42 การมาประชุมที่วัด

ภาพที่ 43 การทำบุญเนื่องในงานปอย

ภาพที่ 44 การทำบุญตานสลากภัตต์

การทำพิธีเช่นบวงสรวงเจ้าที่ และมีการทำพิธีลงเจ้านาย ซึ่งเป็นความเชื่อว่าจะต้องมีพิธีการลงเจ้านายให้มาเช่าร่างผู้เป็นเจ้าเข้าทรง มีเจ้านายที่เข้ามาลง (สิง) จำนวน 7-9 เจ้า ซึ่งการทำพิธีนี้จะมีช่างชอมาขับกล่อมระหว่างมีพิธีลงเจ้านายด้วย

ภาพที่ 45 สถานที่จะทำพิธีส่งเจ้านาย

ภาพที่ 46 คนที่ให้เจ้านายเข้าสิงจะเป็นที่
เคารพนับถือของประชาชนในหมู่บ้าน

ภาพที่ 47 คนที่ร่วมในพิธีให้เจ้านายเข้าสิง

ภาพที่ 48 ช่างซ่อมจะชักกลุ่มขณะเจ้านายเข้าสิง

ส่วนการเช่นบวงสรวงเจ้าที่ ที่มีบุคคลได้เข้าไปลวงเกินให้เจ้าที่โกรธจนทำให้คน
คนนั้นเจ็บป่วย หรืออาจมีสติไม่สมประกอบไปนั้นจะต้องมีการทำพิธีขอขมาลาโทษ ปิดเป่า
โดยมีพิธีทางสงฆ์เข้าร่วม

ภาพที่ 49 การปิดเป่าและขอขมาลาโทษ

และพิธีกรรมที่ถือเป็นวัฒนธรรมของประชาชน คือ การแต่งงาน โดยมีการทำพิธี
บายศรี ผูกข้อมือ (มัดมือ) คู่บ่าวสาวด้วยบุคคลที่เป็นที่นับหน้าถือตา

ภาพที่ 50 การทำขันผูกมือ (บายศรี)

ภาพที่ 51 การแห่ขันหมาก

ภาพที่ 52 การผูกข้อมือ

สำหรับพิธีกรรมที่จัดให้กับบุคคลในชั้นสุดท้ายของชีวิตที่ไม่สามารถเห็นพັນคือ พิธีงานศพถ้ามีงานศพในบ้านได้ก็ตามประชาชนทุกคนเมื่อทราบข่าวจะไปร่วมพิธีนี้ เพื่อแสดงความเสียใจให้กับผู้เป็นญาติมิตร อีกทั้งยังเป็นการขอขมาลาโทษผู้ตายที่ได้กระทำล่วงเกินใด ๆ ไปอีกด้วย

ภาพที่ 53 การแห่ปราสาทผู้ตายก่อนนำไปเผา

สรุป

จากสภาพชุมชนในหมู่บ้านแม่ปะ และแม่ชานที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นลักษณะที่ผู้วิจัยสังเกตเห็น ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าสภาพโดยรวมทั่วไปแล้ว ชุมชนในเขตชนบททุกแห่งคงไม่มีความแตกต่างกันในสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องอาศัยธรรมชาติ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ อีกทั้งยังต้องอาศัยที่พึ่งทางใจ เพื่อช่วยกล่อมเกลาจิตใจของประชาชนให้เป็นคนที่มีจิตใจอ่อนโยน เห็นใจซึ่งกันและกัน และให้ความร่วมมือช่วยเหลือแบ่งปันกัน อันแสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจ สัมผัสสามัคคีกันในหมู่คณะ นับได้ว่าเป็นชุมชนชนบทที่ไม่ค่อยมีความแตกต่างกัน นอกจากความขาดแคลนทางธรรมชาติที่มีอาจกำหนดได้ ที่เป็นเหตุให้หมู่บ้านแม่ปะมีการพัฒนาได้น้อยกว่าหมู่บ้านแม่ชาน

การพัฒนาชนบทในประเทศไทย ให้มีสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองได้พัฒนาสามารถพึ่งตนเองได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยทางธรรมชาติเกื้อหนุนด้วยอีกทาง จึงทำให้เกิดการพัฒนาที่สมบูรณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล การสังเกตสภาพชุมชน จะพบว่าปัจจัยสำคัญที่ชุมชนขาด คือ แหล่งน้ำ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้ชนบทพัฒนาได้นั่นเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย